

УДК 378.147:004.77

DOI 10.18372/2786-5495.1.15754

Бабійчук Ірина Вікторівна

викладач,

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ, Україна

Романюк Наталія Миколаївна

викладач,

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

***Анотація.** Розгляд нових оптимальних інноваційних форм і методів, а також освітніх технологій під час організації навчального процесу з функціонального навчання з питань цивільного захисту, що дозволяють слухачам набутти, оновити спеціальні знання, уміння і навички з питань цивільного захисту у межах професійної діяльності або галузі знань.*

***Ключові слова:** інноваційні технології, цивільний захист, компетентність.*

***Annotation.** Consideration of new optimal innovative forms and methods, as well as educational technologies in the organization of the educational process of functional training in civil protection, allowing students to acquire, update special knowledge, skills and abilities in civil protection within professional activities or knowledge.*

***Keywords:** innovative technologies, civil protection, competence.*

Процеси оновлення системи цивільного захисту, що відбуваються на сучасному етапі розвитку української держави, ставлять нові вимоги до професійних та особистісних якостей кожного педагога сфери цивільного захисту у тому числі. Це стосується і організації навчального процесу з функціонального навчання, що здійснюється навчально-методичними центрами сфери цивільного захисту та Інститутом державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, а саме з набуття та систематичного оновлення особою спеціальних знань, умінь і навичок з питань цивільного захисту без вдосконалення раніше набутих нею компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань [1].

У сучасній освіті відбувається постійний пошук нових оптимальних інноваційних форм і методів, а також технологій навчання, що забезпечать швидкий аналіз інформації, допоможуть віднайти оптимальний шлях вирішення завдань, у той же час удосконалюючи творчі, інтелектуальні та професійні компетентності особистості. Однак світова пандемія, спричинена COVID-19, диктує свої правила, надихає і вимагає досліджувати та впроваджувати нові можливості технологій навчання, що пов'язані насамперед із відмовою від традиційного навчання традиційних форм навчання, але якісно змінюють та удосконалюють результат.

На початку карантину, навесні 2020 року всі заклади освіти розпочали все активніше застосовувати у своїй діяльності дистанційне навчання, також до такого формату навчання долучився і Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту. Діяльність кожного науково-педагогічного працівника потребувала швидкої адаптації до викликів, щоб максимально підвищити та забезпечити відповідні знання і навички всім слухачам Інституту, які в подальшому виконують завдання, що покладаються на єдину державну систему цивільного захисту. А це – керівні кадри і фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту населення, що удосконалюють свої практичні навички та суттєво підвищують ступінь готовності органів управління до дій на випадок аварій чи стихійного лиха на державному, регіональному,

місцевому рівнях, педагогічні працівники навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту, а також слухачі, що здобувають вищу освіту.

Новий виклик, але завдання закладів освіти полягає в тому, щоб створити всі умови, при яких слухачі зможуть отримувати якісні знання у повному обсязі, як це було раніше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В педагогічних концепціях Сократа, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервега, Л. М. Толстого науковці простежили ідеї проблемності. У першій половині ХХ ст. в працях Дж. Дьюї, Дж. Брунера, інших вчених починають формулюватись ідеї навчання шляхом вирішення проблем. Принципові положення концепції проблемного навчання у різні часи розробляли Т. В. Кудрявцев, И. Я. Лернер, А. М. Матюшкин, М. И. Махмутов, Н. А. Менчинская, У. Оконь, М. Н. Скаткин, Н. Ф. Тализіна, І. С. Якиманська та ін. Ще Я. Коменський відстоював технологізацію навчання. Він закликав до того, щоб навчання стало «механічним» (тобто «технологічним»), прагнув відшукати такий порядок навчання, який неминуче приводив би до позитивних результатів [2].

Помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Цій темі в Україні присвячені дослідження таких науковців, як В.Ю. Бикова, Я.В. Булахова, О.М. Бондаренка, В.Ф. Заболотного, Г.О. Козлакова, О.А. Міщенко, О.П. Пінчука, О.В. Шестопал та інші.

Мета написання статті – проаналізувати особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій під час занять з цивільного захисту.

Технологія (від грец. *τεχνολογία*, що походить від грец. *τεχνολογος*; грец. *τεχνη* – майстерність, техніка; грец. *λογος* – (тут) передавати) – наука («корпус знань») про способи (набір і послідовність операцій, їх режими) забезпечення потреб людства за допомогою (шляхом застосування) технічних засобів (знарядь праці).

Педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу [3]. Педагогічна технологія характеризується появою у навчальних закладах аудіовізуальних засобів, програмованого навчання, створенням і зростанням програмних засобів, використанням інтерактивних технологій в освіті, застосуванням інноваційних педагогічних технологій, що гарантують досить високий рівень якості навчання [4].

Розрізняють такі педагогічні технології: технологія проблемного навчання; ігрові технології навчання; технологія особистісно орієнтованого навчання; технологія розвивального навчання; технологія колективного способу навчання; технологія розвитку критичного мислення; технологія програмного навчання; технологія інтерактивного навчання; проектна технологія; технологія модульного навчання; технологія колективного творчого виховання; технологія проблемного навчання.

Проблемне навчання – це така організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні слухачами проблем [5]. Проблемне навчання вимагає широкого застосування критичного мислення та сприяє активному вирішенню проблем за короткий проміжок часу. Наприклад слухачі, які підвищують кваліфікацію з питань цивільного захисту, а саме педагогічні працівники навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту, після завершення самостійного опрацювання матеріалу, написання випускних робіт та рефератів розпочинають наступний аудиторний етап навчання – на базі кафедри інновацій, інформаційної діяльності в освіті та навчання за міжнародними проектами Інституту.

Заняття зі слухачами проводяться згідно із затвердженим розкладом в режимі онлайн на платформі Zoom та з підключенням слухачів до інформаційного освітнього середовища Інституту платформи Moodle. Навчання у такому форматі базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування безпосередньо за місцем перебування слухачів. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час занять зі слухачами створює умови для професійного удосконалення та обміну досвідом слухачів з різних регіонів України. Педагоги потребували пошуку та знаходження рішення щодо вирішення єдиної проблеми – запровадження таких технологій,

що дозволять онлайн забезпечити навчальний процес, мотивувати слухача, дотримуючись усіх запроваджених обмежень. Кожному учаснику навчального процесу потрібно було віднайти і бажання і можливості до співпраці. У вищій школі і раніше розрізняли такі основні форми проблемного навчання: проблемний виклад навчального матеріалу в монологічному режимі (лекції) чи діалогічному режимі (семінар).

Сутність проблемного викладу навчального матеріалу на лекції полягає в тому, що викладач ставить проблемні питання, висуває проблемні завдання і сам їх вирішує, при цьому студенти лише уявно підключаються до пошуку рішення. Частково-пошукова діяльність здійснюється у процесі виконання експерименту, лабораторних робіт, під час проблемних семінарів, евристичних бесід. Викладач заздалегідь визначає проблему, вирішення якої спирається на ту базу знань, яку повинні мати слухачі, тобто питання повинні викликати інтелектуальні утруднення у студентів і потребують цілеспрямованого мисленнєвого пошуку. Самостійна дослідна діяльність, коли слухачі самостійно формулюють проблему та розв'язують її (у випускній роботі), вимагає подальшого контролю викладача [5].

В Інституті державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, враховуючи вимоги затверджених освітніх (навчальних, робочих) програм, навчальний процес направлений на відпрацювання педагогічним складом не лише лекційного матеріалу. Саме тому, з метою відпрацювання слухачами практичних навичок, розкладом передбачено більшість практичних занять. Дане навчання знайшло своє відображення у наданні основних методик організації та проведення онлайн-опитувань, психологічних тренінгів, ділових ігор, використання кейс-методу, мозкового штурму на практичних заняттях. Багато уваги приділено обміну передовим досвідом під час круглих столів та проведення тематичних дискусій.

Групова дискусія в педагогічному процесі – інтерактивний метод навчання, що дозволяє проаналізувати думки, позиції й установки учасників групи в процесі безпосереднього спілкування. Вона може бути використана з метою надання можливості учасникам побачити проблему з різних сторін та вироблення спільної оптимальної позиції, оптимальної позиції діагностичного рішення [6].

Традиційних методів навчання в умовах пандемії недостатньо. Тому забезпечити надання якісних освітніх послуг без інформаційно-комунікаційних технологій неможливо. Викладання стає все більш складним. Тепер для викладача, педагога недостатньо бути компетентним в області своєї спеціальності, а потрібно знати, вміти використовувати та постійно удосконалювати свої знання та навички щодо використання сучасних програмно-технічних засобів. Не можна ігнорувати дослідження, які підтверджують, що використання активних методів навчання сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу слухачами. Знання, вміння та навички повинні сформуватись в результаті інтерактиву під час навчального процесу онлайн чи офлайн, коли активний не тільки викладач, але й слухач.

Під час проведення занять зі слухачами Інституту, а саме підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань цивільного захисту багато уваги приділяється обміну передовим досвідом. Більшість слухачів мають великий багаж знань життєвого досвіду та професійної діяльності, яким вони з радістю діляться під час дискусій.

Хоча інтерес до феномену дискусії бере початок з 30-х років, дискусії є актуальними сьогодні. Першими звернули увагу на дискусію в своїх роботах психологи, вказуючи, що людина завдяки механізму дискусії відходить від симетричного мислення і вчиться ставати на точку зору інших. Групова дискусія підвищує мотивації і залученість її учасників до вирішення обговорюваних проблем. Класифікувати форми групової дискусії можна за різними ознаками.

1. За структурованістю: структуровані дискусії – в них задається тема для обговорення, а іноді і чітко регламентується осередок проведення дискусії (форми, організовані за принципом “мозкової атаки”); неструктуровані дискусії – в них ведучий пасивний, теми обираються самими учасниками, час дискусії формально не обмежується.

2. За характером обговорюваного матеріалу пропонуються дискусії: тематичні – обговорюються значимі для всіх учасників групи питання і проблеми; біографічні – орієнтовані на минулий досвід, аналізуються труднощі в особистому або професійному житті окремого учасника. Інтеграції спрямовані на нього, інші висловлюють свою думку, висловлюють свої почуття, реагують на його поведінку, пропонують зворотний зв'язок; інтерактивні – матеріалом яких є структура та зміст взаємовідносин між учасниками групи.

Переваги групової дискусії:

1. Дозволяє членам групи виробляти власну позицію і уточнювати взаємні позиції учасників групи.

2. Допомогає виявляти різноманіття підходів і точок зору до поставленої діагностичної проблеми.

3. Дає всебічне бачення предмета обговорення.

Завдання, які допомагає вирішувати метод групових дискусій: набуття досвіду аналізу реальних ситуацій; вміння вислухати думки колег і взаємодіяти з іншими учасниками; формування навичок формулювання проблеми і здатності відрізнити основне від і другорядного; вчитись долати прихильність до старих уявлень; дає можливість побачити багатозначність можливих рішень проблеми; розвиває вміння долати невпевненість, недовіру до себе, до власних думок, уявлень [6].

Групова дискусія постійно доповнює заняття під час спільного обговорення проблемної чи надзвичайної ситуації, під час спільного визначення оптимального або єдиного вірного рішення при ліквідації наслідків можливих надзвичайних подій у майбутньому. Завдяки дискусії її учасники здобувають необхідні вміння та навички: навчаються формувати і відстоювати свою точку зору, сприймати чужу, виробляти на цій основі спільне, найбільш раціональне та правильне рішення. В результаті ми всі вчимося спільно згурпувати знання та досягати швидше поставлену ціль. При проведенні круглих столів, використовуючи такі програми як ZOOM, SKYPE тощо, під час яких часто є певні обмеження в часі, велику роль відіграють навички ведення дискусій. Викладач, організатор чи відповідальна особа повинна не тільки сама уміти брати участь у дискусії, а й організувати і вести групову дискусію. Одне з найбільш важливих умінь – вміння організувати продуктивну групову дискусію в ході якої виробляється загальне, спільне, необхідне рішення.

Дискусія має бути ефективна, контрольована та продумана та не обмежуватись одним обміном думок. Має відбутись щось таке, що сколихне учасників до жвавого обговорення, тема має об'єднати бажання висловити свою думку, необхідність ділитись досвідом, стимулювати бажання заявити свою позицію та довести її правоту, підкріплену передовим досвідом. Досить часто такі емоції викликають питання професійного спрямування, обговорення змін до організаційно-штатної структури чи посадової інструкції, а також зовнішні, загальнодержавні питання щодо децентралізації та організації цивільного захисту в регіоні в цілому. Під час такої дискусії виробляються подальші зрозумілі професійні дії, чітко визначаються проблемні питання, що потребують негайного вирішення або приділення більшої уваги у майбутньому. Отже, для викладача чи організатора є важливим постійно відстежувати, на якому рівні проходить групову дискусію. У ході групової дискусії формується спільне бачення, правильне рішення, необхідність та бажання нової зустрічі для вирішення ще більш важливих питань.

Враховуючи вимоги сьогодення, шукаючи та запроваджуючи нові форми і методи інтерактивного навчання, не можливо далі рухатись не використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, що дозволяють проводити ефективно заняття і в онлайн форматі також.

Групова дискусія, спільне обговорення будь-якого складного питання дозволяє не лише прояснити, а можливо і змінити думки, побачити проблему з різних сторін, зацікавити до подальшого дослідження питань, а в результаті удосконалив професійні якості та компетентності в цілому.

Висновки. Сьогодні потребує постійного дослідження інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють використовувати нові методи та форми навчання з метою надання якісних послуг щодо провадження освітньої діяльності у сфері цивільного захисту. Опрацювання проблемних ситуацій, організація колективних обговорень, узагальнення раніше набутого досвіду, за допомогою сучасних програм та техніки, дозволяє спільно обирати та погоджувати найприйнятніший варіант. Саме інформаційно-комунікаційні технології забезпечують можливість організації навчання при відсутності можливостей проводити заняття офлайн.

Список використаних джерел

1. Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання, затвердженим наказом МВС від 21 жовтня 2014 № 1112, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 5 листопада 2014 р. за № 1398/26175.
2. Олійник, Н. М. Інноваційні технології розвитку професійної майстерності педагога [Текст] / Н. М. Олійник // Психологічна культура вчителя в контексті викликів сучасності : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 5-6 квіт. 2017 р.] / уклад. В. Є. Кавецький, А. В. Вихрущ, О. Я. Жизномірська [та ін.]. – Тернопіль : Тайп, 2017. – С. 203-206.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. — Х.: Вид. група «Основа», 2009. — 176 с.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#cite_note-1
5. http://pidruchniki.ws/12631113/pedagogika/problemne_navchannya_vischomu_navchalnomu_z_akladi
6. http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/2442/7/grup_disk_yak_odyn_z_ef_met.pdf